

Bir Edebî Tür Olarak Kıyâfet-nâme ve Bursalı Murâdî'nin Kıyâfet-nâme'si

Harun DİKKAYA

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Konya, Türkiye.
restoramba@gmail.com (Corresponding Author/Sorumlu Yazar)

Murat AK

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi,
Türk-İslam Edebiyatı, Konya, Türkiye.
muratak@erbakan.edu.tr

Makale Bilgileri

Öz

Makale Geçmişi

Geliş : 06.09.2022
Kabul: 08.12.2022
Yayın: 31.12.2022

Anahtar

Kelimeler:

Türk İslam
Edebiyatı,
Kıyâfet-Nâme,
Bursalı Murâdî,
Manzum,
Mesnevî.

Kıyâfet-nâme, bir kimsenin saç, göz, el ayak gibi organlarına ve fizikî özelliklerine bakarak onun ahlâkı ve karakteri hakkında tahmin ve tespit bulunmayı konu edinen ilimdir. İnsanın fizikî yapısını dikkate alarak kişilik özellikleri ile ilgili yapılan tespitlerin varlığı çok eskilere dayanmakla birlikte, bir edebî tür olarak kıyâfet-nâme Türk edebiyatına, Arap ve Fars kaynakları üzerinden girmiştir. İnsanın dış görünüşünden yola çıkarak iç dünyası hakkında hüküm vermek ile ilgili konuların işlendiği kıyâfet-nâmelerin Türk edebiyatında birçok örneğine rastlanır. Türün, Türk edebiyatındaki ilk örneğinde telif sebebi, erkek hizmetçi ve cariyeye alımında dikkat edilmesi gereken hususların bilinmesi olarak zikredilir. Sonraki dönemlerde kaleme alınan kıyâfet-nâmelerde telif sebebinin, insanın başkalarını tanınması ve bu şekilde karakterlerine göre muamale etmesi, hayır ve şerrin kimden geleceğini bilerek amel etmesinin sağlanması, yaratılışın sırlarını bilmesi ve ebedî mutluluğa vakıf olmayı öğrenmesi olarak zikredildiği görülür.

Kıyâfet-nâme türünün Türk edebiyatındaki manzum örneklerinden biri II. Bayezid devri şairlerinden Bursalı Murâdî'ye aittir. Murâdî'nin Kıyâfet-nâmesi'nde insana ait fizikî özellikler yirmi fasılda değerlendirilmiştir. Eserde yer alan değerlendirmelerin, Türk edebiyatında kıyâfet-nâme türünün öne çıkan örnekleri olarak kabul edilen Hamdullah Hamdî, Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Şaban-ı Sivrihisarî'nin *Kıyâfet-nâme*'leriyle büyük ölçüde benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu makalede önce kıyâfet-nâmelerin Arap, Fars ve Türk edebiyatlarındaki örnekleri hakkında bilgi verilmiş, ardından Bursalı Murâdî'nin *Kıyâfet-nâmesi* şekil ve muhteva özellikleri açısından incelenmiştir. İçerdiği hükümler açısından türün öne çıkan diğer örnekleriyle mukayese edilen eser, ilk kez neşredilmiştir.

Kıyâfet-name as a Literary Type and the Kıyâfet-nâme of Bursalı Murâdî

Article Info

Abstract

Article History

Received : 06.09.2022
Accepted: 08.12.2022
Published: 31.12.2022

Keywords:

Turkish Islamic
Literature,
Kıyâfet-nâme,
Bursalı Murâdî,
Poem,
Masnavi.

Kıyâfet-name is the science that deals with making predictions and determinations about a person's morals and character by looking at his organs and physical characteristics such as hair, eyes, hands and feet. Although the existence of determinations about personality traits, taking into account the physical structure of man, dates back to ancient times, as a literary type, kıyâfet-nâme has entered Turkish literature through Arabic and Persian sources. There are many examples of kıyâfet-names in Turkish literature, in which the subjects related to making judgments about the inner world of a person based on his outer appearance are handled. In the first example of the type in Turkish literature, the reason for copyright is mentioned as knowing the points to be considered in the purchase of male servants and concubines. In the kıyâfet-names written in the following periods, it is seen that the reason for copyright is mentioned as recognizing others and treating them according to their characters in this way, enabling one to act by knowing from whom good and evil will come, knowing the secrets of creation and learning to have eternal happiness.

One of the poetic examples of kıyâfet-nâme in Turkish literature belongs to Murâdî, one of the poets of the Bayezid II period. In Murâdî's Kıyâfet-nâme, the physical characteristics of human beings are evaluated in twenty chapters. It is seen that the evaluations in the work are largely similar to the Kıyâfet-names of Hamdullah Hamdî, Erzurumlu İbrahim Hakkı and Şaban-ı Sivrihisarî, which are considered to be prominent examples of kıyâfet-nâme in Turkish literature. In this article, firstly, information about the examples of kıyâfet-names in Arabic, Persian and Turkish literature was given, then Murâdî's Kıyâfet-name was examined in terms of its form and content. The work, which is compared with other prominent

examples of the type in terms of the provisions it contains, was published for the first time.

Atıf/Citation: Dikkaya, Harun-Ak, Murat. "Bir Edebî Tür Olarak Kıyâfet-nâme ve Bursalı Murâdî'nin Kıyâfet-nâme'si". *akif* 52/2 (2022), 91-108.

DOI: <https://dx.doi.org/10.51121/akif.2022.24>

"This article is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License** (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Arapça "k-v-f" fiil kökünden türeyen "kıyâfe(t) kelimesi "iz sürmek, takip etmek, peşi sıra gitmek" anlamına gelmektedir.¹ Arabistan'da eskiden yerdeki ayak izlerinden hareketle iz sahibi hakkında tespitlerde bulunan, ayak izlerindeki benzerliklerden akrabalık derecesini belirlemeye çalışan insanlara "kâif" denilmekteydi.² Bu durum zaman içerisinde, bir kimsenin saç, göz, el ayak gibi organlarına ve fizikî özelliklerine bakarak onun ahlâkı ve karakteri hakkında tahmin ve tespitte bulunmayı konu eden bir ilim hâline gelmiş ve bu ilme "ilm-i kıyâfet" denmiştir.³ Arapçada ilm-i kıyâfet tamlamasındaki kıyâfet kelimesi yerine, "iz sürmek, birinin arkasından gitmek" anlamına gelen "firâset" kelimesi kullanılmıştır. Bu konuyla ilgili oluşturulan eserlere genel olarak "kıyâfet-nâme" ya da "firâset-nâme" denilmektedir.

İnsanın fizikî yapısını dikkate alarak kişilik özellikleri ile ilgili yapılan tespitlerin varlığı çok eskilere dayanmaktadır. İslâmiyet'ten önceki dönemlerde Eski Yunan, Mısır, Fars ve Hint kültürlerinde ilm-i kıyâfete ait çalışmaların var olduğu bilinmektedir. İlm-i kıyâfet konusunda ilk olarak M.Ö. V. yüzyılda Hipokrat çalışma başlatmış, birtakım hastalıkların tedavi sürecinde bu ilimden faydalanmıştır. Daha sonraki dönemlerde Eflâtun, Aristo, İladus ve Galen gibi filozoflar da bu konuyla ilgilenmişlerdir.

Bu makalede önce bir edebî tür olarak kıyâfet-nâmenin Arap, Fars ve Türk edebiyatlarındaki örnekleri hakkında bilgi verilmiştir. İlgili başlıkların ardından Bursalı Murâdî'nin *Kıyâfet-nâmesi* şekil ve muhteva özellikleri açısından detaylı bir şekilde incelenmiş, içerdiği hükümler açısından da türün öne çıkan diğer örnekleriyle mukayese edilmiştir. Makalede Bursalı Murâdî'ye ait *Kıyâfet-nâme* ilk kez neşredilmiştir.

1. Kıyâfet-nâme Türünün Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarındaki İlk Örnekleri

1.1. Kıyâfet-nâme Türünün Arap ve Fars Edebiyatlarındaki İlk Örnekleri

Giriş kısmında belirtildiği gibi Araplar arasında, insanların ayak izlerine bakarak akrabalık derecelerini belirleme hususunda uzman olan kişilere kâif denilmektedir. Bu mevzular dışında Araplar içerisinde kâiflere başvuru bir başka mesele ise gayr-ı meşru doğan çocuğun uzuvlarını dikkatli bir şekilde inceleyerek kime ait olduğunu

¹ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414/1993), 15 Cilt, "k-v-f", 9/293.

² İbn Manzûr, "k-v-f", 9/293; Mine Mengi, "Kıyâfet-nâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/513.

³ Amil Çelebioğlu, "Kıyâfe(t) İlmi ve Akşemşeddinzâde Hamdî ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Kıyâfet-nâmeleri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi -Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı-* 11 (Kasım 1979), 305.

tespitine yöneliktir.⁴ Kaynaklarda, Arap dünyasında yaygın ve itibarlı bir meslek hâline gelen kâiflik mesleğinin ilm-i kıyâfetin temelini oluşturduğu zikredilse de Batı kültüründen tercüme faaliyetleri başlayana kadar Araplarda bu konuda oluşturulmuş bir eserin varlığı mevcut değildir. Arapça olarak bu konuyla ilgili yazılmış ilk eserin İmam Şafî'ye ait olduğu bilinmektedir. Bu eserin günümüze kadar ulaşmaması nedeniyle muhtevası hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Batı kültüründen fizyonomi alanında yazılan kitapların Arapçaya tercüme edilmesiyle ilm-i kıyâfet konusunda ilk eserler verilmeye başlanmıştır. Kindî'nin *Risâle fi'l-Firâse*'si, Ebû Bekir Râzî'nin *el-Mansûrî* adlı eseri de kıyâfet-nâme türündeki ilk eserlerdendir. Ebû Sehl el-Mesîhî (*Firâsetnâme*), Fahreddin er-Râzî (*Kitâbü'l-Firâse*) ve Şeyhürrabve ed-Dımaşkî (*Kitâbü'l-Âdâb ve's-Siyâse fî İlmi'n-Nazarî ve'l-Firâse*) bu türde kaleme alınan eserlerdir. Bunun yanında Abdülkerîm b. Hevâzin el-Kuşeyrî ve Muhyiddin İbnü'l-Arabî gibi eserlerinin bir bölümünde ilm-i kıyâfetten bahseden müellifler de mevcuttur.⁵

Fars kültüründe, ilm-i kıyâfet ile ilk olarak ünlü Fars hükümdarlarından Nuşirevan ilgilenmiştir. Nuşirevan, devlet idaresi esnasında insanlar hakkında hüküm verirken ilm-i kıyâfetten istifade etmiş, bu konuda yazılmış eserlere önem vermiştir.⁶ Kaynaklarda bu şekilde bir bilgi geçmesine rağmen bu konuda yazılmış eserlerin izine, Farslıların İslâmiyeti kabulünden sonraki yüzyıllarda rastlanmaktadır. Fars edebiyatında müstakil olarak kaleme alınan ilk eser, Kâşânî'ye ait bir kıyâfet-nâme olarak zikredilmektedir ancak bu eser günümüze kadar ulaşmamıştır. Derviş Abdurrahman Mîrek'in *Tuhfetü'l-Fakir*'i, Emîr-i Kebîr Hemedânî'nin *Zahîretü'l-Mülûk*'ü de bu konuda yapılmış önemli çalışmalardır. Hüseyin Vâiz-i Kâşifi'nin *Ahlâk-ı Muhsinî* isimli eserinin bir bölümünde kıyâfet-nâme konusu yer almaktadır.⁷

1.2. Kıyâfet-nâme Türünün Türk Edebiyatındaki Örnekleri

Türk edebiyatında, ilm-i kıyâfet konusuna ilk olarak *Kutadgu Bilig*'de rastlanmaktadır. Yusuf Has Hacib, gerek hükümdarın gerekse hükümdarın yanında bulunan devlet adamlarının muhatap oldukları kişilerin nasıl bir karaktere ve ahlâka sahip olduklarını bilecek bir bilgi ve tecrübeye sahip olmaları gerektiğini belirtmektedir.⁸ Yusuf Has Hacib, bu konuyla ilgili tespitlerini şu şekilde belirtir:

“Kimin yüzü ve dış görünüşü güzel ise, dışı gibi içi de güzel olur.” (2213. Beyit)

“Dışını görürsen, bunu içi için şahit say; insanın içi, dışı gibi ve dışı da içi gibidir.”(2216. Beyit)

“Kısa boylu bodur kimseler hırçın tabiatlı olurlar, hırçın nereye giderse orada kavga başlar.”(2089. Beyit)

“Boy orta ve her şey bununla mütenasip olmalı; ey bilgili insan, her işte itidalden ayrılma!”(2090. Beyit)⁹

⁴ Kenan Bozkurt, *Kıyâfet İlmi ve Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâme'si* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 41.

⁵ Mengi, "Kıyâfetnâme", 25/513.

⁶ Ali Çavuşoğlu, *Kıyâfet-nâmeler* (Ankara: Akçağ Yay., 2004), 36.

⁷ Mengi, "Kıyâfetnâme", 25/513.

⁸ Ali Çavuşoğlu, "Kıyâfet İlmi ve Kutadgu Bilig'de Kıyâfet İlmi/Fizyonomi İzleri", *Bilimname* 17/2 (2009), 297.

⁹ Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig, çev. Reşit Rahmeti Arat* (Ankara: TTK Yay., 1994), 157, 166. Ayrıca bk.

Çavuşoğlu, "Kıyâfet İlmi ve Kutadgu Bilig'de Kıyâfet İlmi/Fizyonomi, 297.

Osmanlı sahasında kıyâfet-nâme konusundan bahseden ilk eser, Bedr-i Dilşâd'ın II. Murad'a sunmuş olduğu *Murâd-nâme*'dir.¹⁰ *Kâbus-nâme* isimli nasihat-nâmenin manzum tercümelerinden biri olan bu eserin kırkıncı bâbında ilm-i kıyâfetle ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu konuda müstakil olarak kaleme alınan ilk eser ise Akşemsettinzade Hamdullah Hamdî'nin *Kıyâfet-nâmesi*'dir. Firdevsî-i Rûmî'nin *Firâset-nâme*'si, İlyas ibni İsâ-yı Saruhânî'nin *Kıyâfet-nâme*'si, Abdülmecîd ibni Şehy Nasûh'un *Kıyâfet-nâme*'si, Mustafa ibni Evrenos'un *Kıyâfet-nâme*'si, Nesîmî'nin *Kıyâfetü'l Firâse*'si, Niğdeli Visâlî'nin *Vesîletü'l-İrfân*'ı, Lokman bin Hüseyin'in *Kıyâfetü'l-İnsâniyye fî Şemâl-i Osmaniyye*'si, Ömer Fânî Efendi'nin *Kıyâfet-nâme*'si, Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Kıyâfet-nâme*'si, Mustafa Hâmî Paşa'nın *Fenn-i Kıyâfet*'i bu türde yazılmış başlıca eserlerdir.¹¹

Yeni Türk edebiyatında kıyâfet-nâme türünde eserlerin varlığı söz konusu olmaz iken yeni bir tür olarak edebiyatımıza giren romanlarda ilm-i kıyâfete ait bazı izlerin varlığı görülmektedir. Roman yazarları, kahramanlar hakkında bilgi verirken onların fizikî özelliklerinden yola çıkarak karakteri ve ahlâkı ile ilgili bazı tespitler yapmıştır. Ahmed Mithat Efendi, romanlarının bir kısmında kahramanları tanıtırken onların fizikî yapısından hareketle karakteri ve ahlâkı hakkında çıkarımlar sunmuş, bir romanında ise ilm-i kıyâfetin önemini tıp biliminden de örnekler vererek vurgulamıştır.¹² Halit Ziya Uşaklıgil ve Peyami Safa'nın, romanlarında karakter betimlemesi yaparken kahramanların yüz, göz, baş gibi organlarının yapısından iç dünyalarına ait çıkarımları okuyucularına sundukları görülür.¹³

Bursalı Murâdî'nin Kıyâfet-nâme'si

Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Bursalı Murâdî (ö. 16. yy.), II. Bayezid devri şairlerindedir. *Kıyâfet-nâme* dışında *Ledün-nâme*¹⁴ adlı bir eseri mevcuttur. 1504 tarihinde Bursa'da telif edilen bu eserin sonunda II. Bayezid'i metheden ifadeler yer almaktadır. Bursalı Murâdî'nin hayatı ve eserleriyle ilgili bilgiler bunlarla sınırlıdır.

Bursalı Murâdî'nin *Kıyâfet-nâme*'sinin iki nüshası mevcuttur. Müellif nüshası olarak kabul ettiğimiz birinci nüsha, 06 hk 196 katalog numarasıyla Milli Kütüphanede kayıtlıdır. Müstensih hattı olan ikinci nüsha ise ms. or. oct. 2256 katalog numarasıyla Berlin Devlet Kütüphanesi kayıtlarında yer almaktadır. Eser Milli Kütüphanede kayıtlı nüshada 1-b/3b, Berlin Devlet Kütüphanesinde kayıtlı nüshada 1-b/3-b varakları arasında bulunmaktadır. Bu katalog ve varak numaraları *Ledün-nâme*'ye ait olup *Kıyâfet-nâme* için müstakil bir kayıt ve varak numarası mevcut değildir. Bu durum, *Ledün-*

¹⁰ Adem Ceyhan, *Bedr-i Dilşad'ın Murâd-nâmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994).

¹¹ Cevat Yerdelen, *Türk Edebiyatındaki Kıyâfetnâmeler ve Niğdeli Visâlî'nin Vesîletü'l-İrfân adlı Kıyâfetnâmesi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1988), 55-60. Müjgan Çakır, "Kıyâfet-nâme"ler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5/9 (2007), 333-350.

¹² Şahmurat Arık, "Ahmed Mithat Efendi'nin Romanlarında Kıyâfet İlminin Tesirleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 30 (Temmuz 2012), 46-58.

¹³ Murat Lülecî, "Kurgusal Fizyonominin Şarkî Aynaları: Batı-dışı Modernite ve Modern Türk Romanı Üzerinde Bilişsel Bir Kültür Çözümlemesi", *Türkiyat Mecmuası* 30/2 (Aralık 2020), 607-633.

¹⁴ Muhtevasında Hızır'dan bahseden bir mesnevîdir. Edebiyatımızda *Hızır-nâme* adlı eserden sonra Hızır'la ilgili manzum ve müstakil olarak kaleme alınan ikinci eserdir. Geniş bilgi için bk. Harun Dikkaya, *Bursalı Murâdî Hayatı, Eserleri ve Ledün-nâme Adlı Mesnevîsi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021).

nâme'nin giriş kısmının eksik olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁵ Nüshalar dikkatli incelendiğinde her iki nüshada da *Kıyâfet-nâme*, *Ledün-nâme*'den önce yer almaktadır. *Ledün-nâme*'nin giriş kısmı sonradan çıkartıldığı için giriş kısmı mevcut değildir. Bu sebeple *Kıyâfet-nâme*, *Ledün-nâme*'nin giriş kısmı olarak düşünülmüş; onun müstakil bir eser olma vasfı gözden kaçırılmış ve kataloglara her iki nüsha da *Ledün-nâme* olarak kaydedilmiştir.

Kıyâfet-nâme, mesnevî şeklinde olup aruzun *mefâ'îlün/mefâ'îlün/fe'ûlün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. Eser seksen beş beyitten oluşmaktadır. Bununla birlikte bazı beyitlerin eksik olduğu fark edilmiştir. Şair, eserin giriş bölümünde yirmi fasıldan meydana geldiğini bildirmektedir. Birinci ve yedinci fasıl arasında kalan fasıllar, varağın sonradan eserden çıkartılması sonucunda mevcut değildir. Esere, Milli Kütüphanede kayıtlı nüshada "ilm-i firâset"; Berlin Devlet Kütüphanesinde kayıtlı nüshada "besmele" ile başlanmaktadır.

Eserin genelinde "firâset" kelimesi zikredilmiş, müellif nüshasında başlık olarak "ilm-i firâset" kullanılmıştır. Çalışmanın girişinde de zikredildiği üzere ilm-i firâsetin kaynağı olan Arap kültüründe bu ilimle ilgili meydana getirilen eserlere firâset-nâme denilmektedir. *Kıyâfet-nâme*, ele aldığı konular açısından firâset-nâme'ye göre dar kapsamlı olmakla birlikte Türk edebiyatında bu terimler kimi zaman birbirinin yerine kullanılmıştır. Bu açıdan baktığımızda "ilm-i firâset" olarak başlıklandırılan bu eserde, muhtevasında firâset-nâmenin alt başlığı olan kıyâfet-nâmenin özelliklerini barındıran konular yer almaktadır.

Kıyâfet-nâme'ye aşağıda yer alan beyitlerle giriş yapılmıştır:

Su'âl eyledi sultân-ı cihân-bân
Muhammed Han bin sultân Murâd Han

Didi söyleñ hakîmân-ı zamâne
Firâset 'ilmîni şalup zebâna

Nitedür söyleñüz evşâf-ı Âdem
Firâset irdügince 'arz idüñ hem

Söze gelüp hakîmân-ı zamâne
Firâset hâlin irürüp beyâna

Bes evvel Şeyh Şükru'llâh-ı devrân
Semâ' it dir diyem sultân-ı devrân

Didi Fîşâgorûş hikmet-âmîz
Diyüp durur kitâbında bilesiz

Eserin ilk beytinde Fatih Sultan Mehmet'in, son beytinde II. Bayezid'in adı zikredilmiştir. Eser, "*Huşûşâ devletile Bâyezîd Han/Olupdı 'adlile sankim Süleymân*" beytinden anlaşılacağı üzere II. Bayezid'e ithaf edilmiştir. Fatih Sultan Mehmed'den ise, onun, zamanın âlimlerinden firâset ilmiyle alakalı bir araştırma isteği sebebiyle

¹⁵ Geniş bilgi için bk. Dikkaya, *Bursalı Murâdî Hayatı, Eserleri ve Ledün-nâme Adlı Mesnevîsi*, 61-62.

bahsedilmiştir. Fatih'in bu konuyla ilgili isteğini ilk olarak Şeyh Şükrullah¹⁶ yerine getirmiş ve ilm-i firâsetin kaynağını Pisagor'a ve eserine dayandırmıştır.¹⁷

Kıyâfet-nâme'nin giriş kısmıyla ilgili bu bilgiler verildikten sonra yirmi fasıldan oluşan asıl konunun anlatıldığı bölüme geçiş yapılmaktadır. Bu bölümde, insanın fiziksel özelliklerinden hareketle karakteri ve ahlâkî yapısıyla ilgili hükümler yer almaktadır. Bu hükümler saç, vücut kılları, burun, dudak, diş, yüz, deri, ses, kulak, boyun, el, ayak, karın, sırt, göz ve boy gibi uzuvlar ile fizikî özellikler hakkındadır.

Murâdî, bu uzuv ve fizikî özellikler ile ilgili çıkarımları yirmi fasılda izah ettikten sonra, "*Çü hicret vakti fazl oldı hisâbı / Murâdî bağladı uşbu kitâbı, Hûşûşâ devletile Bâyezîd Han / Olupdı 'adlile sankim Süleymân*" beytiyle eserini nihayete erdirmektedir.

Eserin sonunda yer alan "*Firâset-nâmeden icmâl-i hâlet/ Bilindi bu kadar itdüm rivâyet*" beytiyle Murâdî'nin bu *Kıyâfet-nâme*'yi rivâyet ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum eserin başında açık bir şekilde belirtilmekte, ilm-i kıyâfet hakkında beyan edilenlerin Şeyh Şükrullah'a ait olduğu vurgulanmaktadır. Eserin ilerleyen kısımlarında karşımıza çıkan "*Bu resmile hakîm eyledi güftâr/ Hakîmün sözünü eyledüm inşâ*" ifadelerinde Murâdî bu durumu yer yer hatırlatmaktadır.

2.1. Kıyâfet-nâme'nin İçerdiği Hükümler Açısından Türün Öne Çıkan Diğer Örnekleriyle Mukayesesi

Aşağıda yer alan tablonun ilk sütununda *Kıyâfet-nâme*'de ele alınan uzuvlar ve fizikî özellikler ile bunlarla ilgili hükümler yer almaktadır. Bu hükümleri incelediğimizde bütün uzuv ve fizikî özellikler hakkında değerlendirme yapılmamıştır. Ahlâkî yapı ve karakterle ilgili bir sonuca varılırken ölçüt olarak ele alınan uzuv ya da fizikî özelliğin bazen bir yönü bazen birden fazla yönü hakkında hüküm verilmiştir. Örneğin, boy hakkında yapılan değerlendirmede uzun, kısa ve orta boyla ilgili hüküm verilirken sırt hakkında ise sadece sırtın büyük ve kambur olmasına delalet eden karakter özelliği belirtilmiştir.

Tablonun ikinci sütununda "Bursalı Murâdî'nin *Kıyâfet-nâmesi*'nde Yer Alan Unsurlarla İlgili Türk Edebiyatında Öne Çıkan Kıyâfet-nâmelerde Yer Alan Hükümler" başlığı yer almaktadır. Bu başlık altında, *Kıyâfet-nâme*'de bahsi geçen uzuv ve fizikî özellik hakkında diğer kıyâfet-nâmelerde yer alan hükümler yer almaktadır. Kıyâfet-nâmeler, Arap ve Fars kaynaklarından alındığından bu hükümler çoğunlukla birbirleriyle benzerlik gösterirken¹⁸ bazen de birbirinden farklı ya da zıt yönde olabilmektedir. *Kıyâfet-nâme*'de zikredilen uzuvlar ve fizikî özellikler hakkında hükümler, genel itibarıyla Türk edebiyatında yazılmış kıyâfet-nâmelerdeki ifadelerle örtüşürken, kimi yerlerde bu ifadelerin zıddı yönünde olmuştur. Örneğin, *Kıyâfet-*

¹⁶ Osmanlı âlimi ve kadısıdır (1409-1464'ten sonra). *Behcetü't-tevârih* adlı eseriyle tanınmaktadır. Geniş bilgi için bk. Sara Nur Yıldız, "Şükrullah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/257-258.

¹⁷ Batı kültüründe birçok kadim Yunan filozofu ilm-i kıyâfet konusunda incelemelerde bulunmuştur. Bu filozoflar arasında, *Kitâbü's-Siyâse fî tedbîri'r-riyâse* adıyla eseri Arapçaya tercüme edilen Aristoteles, Doğu kültüründeki ilim adamlarını ve filozofları etkileyenlerin başında gelmektedir. [Süleyman Uludağ, "Firâset", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/116.] Ancak, kaynaklarda ilm-i kıyâfetle ilgilenen kadim Yunan kültürü filozofları arasında Pisagor'un ismi zikredilmemekte; ona ait herhangi bir eser de bulunmamaktadır. *Kıyâfet-nâme*'de kastedilen filozofun, Doğu'da birçok ilim adamı ve filozofa bu konuda ilham kaynağı olan Aristoteles olduğu düşünülmektedir.

¹⁸ Bozkurt, *Kıyâfet İlmî ve Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâme'si*, 72.

nâme'de saçla ilgili değerlendirme yapılırken saçı yumuşak olan kişinin yararsız, saçı sert olan kişinin cesur ve kuvvetli olduğu hükmüne varılmaktadır. Diğer kıyâfet-nâmelerde saçı yumuşak olanın korkak, ahmak ve hayâsız; saçı sert olanın cesur, sağlıklı, akıllı ve ileri görüşlü olacağı yönünde *Kıyâfet-nâme*'yle örtüşen benzer bir çıkarım yer almaktadır. Diğer kıyâfet-nâmelerde kısa kulaklı olmanın unutkan, aptal ve hırsız olmaya delalet edeceği yönünde bir hüküm yer alırken¹⁹ bu fizikî özelliğe sahip olan kişiler *Kıyâfet-nâme*'de tam tersine akıllı olarak vasıflandırılır. Bu konu, aşağıdaki tabloda detaylı bir şekilde yer almaktadır.

Bursalı Murâdî'nin <i>Kıyâfet-nâmesi</i>'nde Yer Alan Unsurlar Hakkında Hükümler	Bursalı Murâdî'nin <i>Kıyâfet-nâmesi</i>'nde Yer Alan Unsurlarla İlgili Türk Edebiyatında Öne Çıkan Kıyâfet-nâmelerde Yer Alan Hükümler²⁰
Saç	
Saçı yumuşak olan faydasız olur. İlet ehli olur ancak işte güçte fer bulur. Saçı sert olan güçlü, cesur ve şehvetli olur.	Saçın yumuşak olması kişinin korkak, ahmak ve hayâsız; sert olması cesur, sağlıklı, akıllı ve ileri görüşlü olacağının göstergesidir.
Vücut Kılı	
Karnı kıllı olanın şehveti çok olur; bununla birlikte zevk ve eğlenceye düşkün olur. Sırtı kıllı olanın gönlü bol; omzu kıllı olanın cesareti çok olur.	Bir kişinin karnı ve göğüs bölgesinde kıl olmaması kötü huylu ve zalim biri olacağına işarettir. Sırtın kıllı olması kişinin cesur ve şehvetli olmasına işarettir.
Burun	
İnce burunlu olan, herkese düşmanlık besler. Burun deliği geniş olan öfkeli ve cahil olur, düşünceleri kötüdür.	Burun deliği geniş olan kindar ve kibirli olur. İnce burunlular akıllı ve zekidir.
Dudak ve Ağız	
Dudağı büyük, ağzı geniş olan haram ve yasaklardan kaçınır ama geveze olur. Dudağı yumru olan, katı gönüllü olur.	Dudağın büyük olması ahmaklığa işarettir. Dudağı çok dar olan sağlam ve güçlü bir vücuda sahiptir. Ağızın büyüklüğü, cesaretli olmaya işarettir.

¹⁹ Bozkurt, *Kıyâfet İlmî ve Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâme'si*, 74-75.

²⁰ Türk Edebiyatında öne çıkan kıyâfetnâmelerde yer alan hükümler konusunda Kenan Bozkurt'un *Kıyâfet İlmî ve Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâme'si* adlı yüksek lisans tezinden istifade edilmiştir. İlgili bölüm için bk. Kenan Bozkurt, *Kıyâfet İlmî ve Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâme'si*, 71-84. Bu genel hükümler; Hamdullâh Hamdi, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Niğdeli Visâlî ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâme'lerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Diş	
Dişleri sivri olan; hırsız, mezhepsiz, kibirli olur. Düşünceleri kötüdür. Dişleri büyük olan, davadâr olur. Dişleri küçük olanın ömrü uzun olmaz.	Azı dişlerin büyük olması kötü mizaca ve suça meyilli olmaya delalettir.
Yüz	
Yüzü etli olan; cahil, gamsız fakat mutlu olur. Yüzü yuvarlak olan, ahmak; yüzü oval olan, utangaç olur. Gözü, yüzü ve burnu küçük olan kötü huylu olur.	Yüzü etli olan ahmak, cahil ve sevimsiz olur. Yüzü yuvarlak olan güleç yüzlü olur. Yüzün tam yuvarlak olması kişinin cahil ve ahmak olmasına; küçük, dar ve çok uzun olması hain olmasına işarettir.
Deri	
Derisi kalın olan, katı gönüllü ama akıllı olur. Derisi yumuşak olanın sözleri hoş olur. Kendisi gayet cesur olur.	Derinin kalın olması, çirkinliğe ve kabalığa işarettir. Derisi yumuşak olan nazik ve anlayış güzelliğine sahip olur.
Davranış	
Temkinli hareket edenler akıllı olur. Sözünü aceleyle söyleyen kişi, alçak ve korkak olur. Güler yüzlü olan; yaptığı işte hata yapmaz, gayet akıllı olur. Gönlü katı olan, utangaç olur. Yüzü gülmeyen, cahillerle arkadaşlık yapar.	Hareketlerinde dengeli ve istikrarlı olanlar iyi huylu olur. Güler yüzlü ve tatlı sözlü olan kişi sevimli ve değerlidir. Yüzü gülmeyen kötü mizaçlıdır, insanları hor görür. Bu insanlarla anlaşmak zordur.
Ses	
Sesi ince olan kişi, kadın gibi dönerek oynar. Yumuşak tabiatlı olur. Sesi kalın olan; gönlü katı, konuşması sert olur. Güçlü, kuvvetli ve cesur olur. Sesi zayıf olan, iş yapmakta aciz kalır.	Sesi ince olan cahil, hayâsız olur; yalan söyleme konusunda başarılıdır. Sesi gür ve kalın olan cesur ve kahraman olur, bu kişide adalet ve merhamet duyguları yoğundur. Sesi kısık olan korkak olur.
Kulak	
Kulağı büyük olanın ömrü uzun olur. Günlerini tembellikle geçirir, hayâsız olur. Kulağı ince ve küçük olan akıllı olur.	Büyük kulaklı olmak uzun ömürlü olmaya işarettir. Kulakları kısa olan unutkan, aptal ve hırsızlığa meyilli olur.
Boyun	
Boynu kısa olan cahil olur ve cahillerle arkadaşlık yapar, genellikle	Boynun kısa olması hilekârlığa ve hainliğe işarettir. Boynun çok uzun

fakir olur ama kalbinde hiç şüphe ve karışıklık bulunmaz. Boynu uzun olan, alçak tabiatlı ve ahmak olur.	olması kişinin olgunluğunun az olduğunun göstergesidir. Boynu kalın ve uzun olan midesine düşkün, akılsız, mutlu ve ateşli olur.
El ve Ayak	
Eli ayağı kısa olanın zihni açık olur. Ayası yumuşak olan, iyi huylu olur.	Ayağın küçük ve yumuşak olması kişinin fena olmasına, küçük olması uyusuk ve yetersiz olmasına delalet eder. Kısa el, kişinin aptal olmasına; küçük el güzellik sahibi olmasına işarettir. Eli yumuşak olan düşünceli ve zeki olur.
Karnı	
Karnı zayıf olanın, cinsel ilişkide vakti güzel geçer. Karnı küçük olan, hırsız olur.	Karnı zayıf olan zarif ve güzel bir nefse sahiptir. Karnı büyük olanın şehveti ve muhabbeti çoktur. Karnı küçük olan kabiliyetli, zeki ve efendi olur; güzel fikirlere sahip olur.
Sırt	
Sırtı büyük ve kambur olan kişiler her zaman kindar olur.	Sırtı eğri olması kişinin müsrif ve çirkin huylu olmasına işarettir.
Göz	
Gözleri şaşlı olan namert olur. Anadan doğma kör olan akıllı olur. Ayağının altı yumuşak ve kör olanlar iyi huylu olur.	Gözü şaşlı olan inatçı, zorba ve arabozan olur. Kör olan kişilerden uzak durmak gerekir.
Boy	
Boyu uzun olan, ahmak; kısa olan, fitneci olur. Orta boylu olan, hayırlı olur.	Boyu uzun olan saf, temiz; kısa olan kindar, fitneci; orta boylu olanlar uyumlu ve iyi huylu olur.

3. Metin

Kıyâfet-nâme-i Murâdî

mefâîlün mefâîlün feûlün

- 1 Su'âl eyledi sultân-ı cihân-bân
Muhammed Han bin sultân Murâd Han
- 2 Didi söyleñ hakîmân-ı zamâne
Firâset 'ilmîni şalup zebâna

- 3 Nitedür söyleñüz evşâf-ı Âdem
Firâset irdügince 'arz idüñ hem
- 4 Söze gelüp hakîmân-ı zamâne
Firâset hâlin irürüp beyâna
- 5 Bes evvel Şeyh Şükru'llâh-ı devrân
Semâ' it dir diyem sultân-ı devrân
- 6 Didi Fîşâgorûş hikmet-âmîz
Diyüp durur kitâbında bilesiz
- 7 Benî Âdem'de kim vardur bu eşkâl
Özi şekline göre gösterür hâl
- 8 Yigirmi faşldur 'ilm-i firâset bu
Beyân idem biline cümle hâlet
- 9 İşitgil faşl-ı evvelden haberler
Diyeyin sem' kııl ey şâh-ı kişver
- 10 Şaçı bir kişinüñ ki ola yumşak
Ola gönli yaramaz anuñ el-ħak
- 11 Ki ya'nî 'illet ehli ola ol er
Velâkin işde güçde bula ol fer
- 12 Dağı saçı haşîn olan kişinüñ
Semâ' it hâlini n'olur işinüñ
- B2a 13 Bahâdurlardan ola kuvvet issi
Cimâ'ı sevüp ola şehvet issi
- 14 Kişinüñ karnı kıllu olsa iy cân
S...den hâli olmaz dir hakîmân

- 15 Velâkin aḥmaḳ ola key hebennaḳ
Sefâhet 'âlemi olur aña elyaḳ
- 16 Kişinüñ arḳası kıllu olsa bârî
Göñüllü ola ğâyet bil şümârı
- 17 Kişinüñ kim omuzı olsa kıllu
Şecâ'atle olur ol ğâyet ulu
- 18 Daḫı kendüyi ögici ola ol
Fużûl ola be-ĝâyet merd-i mechûl
- 19 Yidinci ince burunlu olan hem
Ola düşmenlik işi ḫalka her dem
- 20 Daḫı burnı delügi ğiñ olan er
Ḥışm-nâk ola ol mişl-i ğazanfer
- 21 Daḫı hem câhil ola ol bed-efkâr
Bu resmile ḫakîm eyledi ğüftâr
- 22 Bil imdi faşl-ı heştümden nişâne
Ṭudaĝı büyük olan merdümâne
- 23 Daḫı aĝzı ğiñ olan âdemî-zâd
Ola perhîz-kâr cânı ola şâd
- 24 Velâkin söylegen ola be-ĝâyet
Yañışaḳlıḳ olur ol câna ḫâlet
- 25 Dudadı yumrı olan kişinüñ hem
Ḳatı göñüllü ola anuñ gibi âdem
- 26 Doḳuz faşla nazâr ḳıl ey birâzer
Biline tâ ki bu zîbâ ḫaberler

- 27 Kişinüñ kim ola dişleri sivri
Yakın bilgil olur ol er uğrı
- 28 Tekebbür ola gâyet ol bed-endîş
Hem ol bî-mezheb ola dağı bed-kîş
- 29 Kişinüñ kim ola dişleri büyük
Be-gâyet ola da'vî-dâr ol tük
- 30 Dişi hurde olanlaruñ dağı iy cân
Yaşamaya cihânda ey sühân-dân
- 31 Onıncı faşlı bilgil nitedür hâl
Yüzi etlü olursa diñle aqvâl
- 32 Be-gâyet câhil ü kâhil ola ol
Ėamı olmaya lâkin şâdisi bol
- 33 Kişinüñ kim ola vechi müdevver
Bil anı ahmağ olur ey birâzer
- 34 Yüzi şobı olan kişinüñ iy cân
Utangan ola ol bil iy sühân-dân
- 35 Gözi vü burnı yüzi hurde âdem
Yaramaz hûlu ola va'llâhu a'lem
- 36 Dağı hem on birinci faşlı bilgil
Firâset 'ilmine 'aqlıla ilgil
- 37 Kişinüñ kim iri olsa derisi
Ėatı gönüllünüñ oldur birisi
- 38 Velî zihni küşâd ola hem anuñ
Ola hem 'âkili uşbu zamânuñ

- 39 Derisi yumşak olsa diñle hâli
Sehl-ter olur anuñ kıl [ü] kâli
- 40 Velâkin key saĥî ola civân-merd
Saĥâvetle ola 'âlemde ol ferd
- 41 Hem on ikinci faşlı bil qarındaş
Te'ennî ehl olup 'âlemde hoş-baş
- 42 Te'ennî ehli zîrâ zîrek olur
'Avâniyyetde hem burcı bek olur
- 43 Kişi kim sözi ivmekle ide yâd
Muĥanneş şahş olur dir anı üstâd
- 44 Daĥı hem on üçüncü faşlı zabt it
Dimezem kim ĥayâlâtunu ĥabt it
- 45 Kişinüñ kim ola âvâzı ince
Ki ya'nî çañ çañ ide döne zence
- 46 Tabî'atda iñen süst ola ĥâyet
Daĥı hem ĥuşĥ-tab' ola be-ĥâyet
- 47 Kişinüñ kim ola âvâzı bâlâ
Ĥatı gönüllü ola saĥt-ı ĥûyâ
- 48 Velâkin ola ol kişi bahâdur
Görenler diye bu bir ejdehâdur
- 49 Za'îf olursa âvâzı kişinüñ
Ol ola 'âcizi 'âlem işinüñ
- 50 Hem on dördüncü faşlı söyleyem tâ
Ĥakîmüñ sözünü eyledüm inşâ

- 51 Kişinüñ kim ulağı b y k olsa
Ola 'əmri uzun ' lemde g lse
- 52 Vel  k hil olur ol kişi b r 
Tek s l birle s rer r zig r 
- 53 Utanmaz kimse olur dağı ol er
ay s z dur diyeler ehl-i kişi ver
- 54 Kişinüñ kim ola ince ulağı
K ç c k ola ya'n  sol [u] řađı
- 55 Be-g yet z rek olur ol kişi hem
ab 'at birle ura dem-be-dem dem
- 56 Bil imdi on biřinci faşlı b r 
Bilesin bu fir setden ř m r 
- 57 Eger boyn  kiřin ñ olsa k t h
Ola cehlile ol ' lemde hem-r h
- 58 Vel kin ekřer de ola derv ř
omaya dilde hergiz zerre teřv ř
- 59 El   ayağı olursa kısacuk
Ola ol kiřin ñ hem zihni auk
- 60 Hem on altıncı faşlı bil bir zer
G le y zly  lsa ' lemde bir er
- 61 Ola 'aklı ziy de ol kiřinüñ
uř r  olmaya hergiz iřinüñ
- 62 Kişinüñ kim olursa göñli atı
Utangan ola anuñ bil ki z t 

- 63 Dağı hem on yidinci faşlı aña
Fırâset-nâmeden sem' eyle taña
- 64 Kişinüñ ki olmaya gülmekligi az
Ura her demde ol cehlile pervâz
- 65 Özi bilmeye her kişi zamîrin
Gözede 'âlemüñ şadr-ı kebîrin
- 66 Yirini bilmeye ululana hem
Özin bir kimse şana fikreti kem
- 67 Bil imdi on sekiz faşluñ hisâbın
Fırâset-nâmenüñ bil faşl [u] bâbın
- 68 Kimüñ kim ola boynı gayet uzun
Olur ol kişi gevden-ţab' key dûn
- 69 Kısa boyunlu uğrı ola zâtı
Bu resme başı idüp cümle nikâtı
- 70 İşitgil on toközüncü nedir hâl
O faşl içre nitedür kılile kâl
- 71 Kişinüñ kim mubaţtın ola zâtı
Cimâ'yla hoş ola vaqtı katı
- 72 Küçücük karnı olan ola uğrı
Özine dağı hem olmaya toğrı
- 73 Büyük arkalu olan kişiler hem
Katı kîn-dâr ola ol kişi her dem
- 74 Dağı kûz olsa arkası kişinüñ
Eger erkek ola vü eger dışinüñ

- 75 Yigirmi faşldan diñle hayâlât
Firâset-nâmeden bes añla hâlât
- 76 Kişinüñ kim ola gözleri şaşu
Be-ğâyet erçel olur merd-i naşı
- 77 Dağı gözsüz anadan toğsa âdem
Olur 'âkıllu ol va'llâhu a'lem
- 78 Kimüñ kim yumşak olursa ayası
Eyü hû ola ol kişi libâsı
- 79 Ayağı altı yumşak olsa çeşmi
Göregen ola vü olmaya çeşmi
- 80 Boyı uzun olanlar ola ahmağ
Görenler diye bu durur hebennağ
- 81 Kısa boyunlu olsa fitne-kârı
Ola rîvile giçe rûzigârı
- 82 Velâkin orta boylı olsa bir er
Hayırlı kişi ola merd-i hoş-ter
- 83 Firâset-nâmeden icmâl-ı hâlet
Bilindi bu kadar itdüm rivâyet
- 84 Çü hicret vaqti fazl oldu hisâbı
Murâdî bağladı üşbu kitâbı
- 85 Huşûşâ devletile Bâyezîd Han
Olupdı 'adlile şankim Süleymân

Sonuç

Muhtevasında, insanın dış görünüşüne bakılarak iç dünyası hakkında hüküm vermek ile ilgili konuların işlendiği kıyâfet-nâmelerin örneklerine Türk edebiyatında sıkça rastlamak mümkündür. Edebiyatımızdaki ilk örneğinde bu türün yazılma amacı, erkek hizmetçi ve cariyeye alımında dikkat edilmesi gereken hususların bilinmesi²¹ olarak belirtilmişken daha sonraki dönemlerde kaleme alınan kıyâfet-nâmelerde bu türün yazılma amaçları, insanın kendisini tanıdıktan sonra başkalarını tanıyıp onlara karakterine göre muamale etmesi²², hayır ve şerrin kimden geleceğini bilerek amel etmeyi sağlaması²³, yaratılışın esrarına ve ebedî mutluluğa vakıf olmayı öğrenmesi²⁴ olarak zikredilmiştir. Kıyâfet-nâmeler, edebiyatımıza Arap ve Fars kaynaklarından girmiş olsa da zaman içerisinde gelenek, inanç ve tecrübelerin etkisiyle şekillenmiş; içerisinde benzer hükümlerin yer aldığı edebî türler olarak öne çıkmıştır. Bu hükümlerde, uzuvların biçimsel özellikleri esas alınırken orantılı olmaları makul kabul edilmiştir.

İlm-i kıyâfetin müstakil olarak işlendiği edebî türler olan kıyâfet-nâmelerin yanı sıra atasözlerinde, manilerde, türkülerde ve filmlerde insanın dış görünüşünden hareketle iç dünyasına ait değerlendirmelerin yapıldığı görülmüştür. Ayrıca günlük hayatta, ilk defa karşılaşılan biri hakkında yorum yapılırken o kişiye benzer fizikî özelliklere sahip kişilerle yaşanan tecrübelerden istifade edilerek bir tespitte bulunma durumu söz konusu olur.

Manzum bir kıyâfet-nâme örneği olan Murâdî'nin bu eserinde insana ait fizikî özellikler yirmi fasılda değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin, edebiyatımızda bu türde önemli eserler olarak kabul edilen Hamdullah Hamdî, Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Şaban-ı Sivrihisârî'nin *Kıyâfet-nâme*'leriyle önemli ölçüde benzerlik gösterdiği görülmüştür. *Kıyâfet-nâme*'de insanın tüm uzuvlarıyla ilgili değerlendirme yapılmamıştır. Mevcut uzuvlarla ilgili hükümler incelendiğinde; orta boylu, karnı zayıf, eli ve ayağı kısa, boynu normal boyutta, kulağı ince ve küçük olan, sesi gür, güler yüzlü, temkinli hareket eden, sırtı ve omzu kıllı, saçı sert olan insan tipi ideal olarak görülmüştür.

KAYNAKÇA

Arık, Şahmurat. "Ahmed Mithat Efendi'nin Romanlarında Kıyafet İlminin Tesirleri". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 30 (Temmuz 2012), 46-58.

Bozkurt, Kenan. *Kıyâfet İlmi ve Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâme'si*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Ceyhan, Adem. *Bedr-i Dilşad'ın Murâd-nâmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994.

Çakır, Müjgan. "Kıyâfet-nâmeler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5/9 (2007), 333-350.

Çavuşoğlu, Ali. "Kıyafet İlmi ve Kutadgu Bilig'de Kıyafet İlmi/Fizyonomi İzleri". *Bilimname* 17/2 (2009), 293-302.

Çavuşoğlu, Ali. *Kıyâfet-nâmeler*. Ankara: Akçağ Yay., 2004.

²¹ Bk. Ceyhan, *Bedr-i Dilşad'ın Murâd-nâmesi*, 330-334.

²² Mine Mengi, "Kıyâfetnameler Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (1977), 3.

²³ Ahmet Kartal, "Şeyh Baba Yusuf (?-Öl. H. 918-İst)'un Kıyâfet-nâmesi", *Akademik Bakış Üç Aylık Eğitim, Kültür ve Sanat Dergisi* 4 (Kış 1998), 2.

²⁴ Mehmet Gürbüz, "Ta'likizâde Mehmed Suphî'nin Firâset-nâme'si" *Turkish Studies* 12/5 (2017), 172.

- Çelebioğlu, Amil. "Kıyâfe(t) İlmi ve Akşemşeddinzâde Hamdî ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Kıyâfet-nâmeleri". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi -Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı-11* (Kasım 1979), 305-348.
- Dikkaya, Harun. *Bursalı Murâdî Hayatı, Eserleri ve Ledün-nâme Adlı Mesnevîsi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Gürbüz, Mehmet. "Ta'likîzâde Mehmed Suphî'nin Firâset-nâme'si". *Turkish Studies* 12/5 (2017), 165-176.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdir, 1414/1993.
- Kartal, Ahmet. "Şeyh Baba Yusuf (?-Öl. H. 918-İst)'un Kıyâfet-nâmesi". *Akademik Bakış -Üç Aylık Eğitim, Kültür ve Sanat Dergisi-* 4 (1998), 55-58.
- Lüleci, Murat. "Kurgusal Fizyonominin Şarkî Aynaları: Batı-dışı Modernite ve Modern Türk Romanı Üzerinde Bilişsel Bir Kültür Çözümlemesi". *Türkiyat Mecmuası* 30/2 (Aralık 2020), 607-633.
- Mengi, Mine. "Kıyâfetnameler Üzerine". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (1977), 299-309.
- Mengi, Mine. "Kıyâfetnâme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/512-513. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Uludağ, Süleyman. "Firâset". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/116-117. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Yerdelen, Cevat. *Türk Edebiyatındaki Kıyâfetnâmeler ve Niğdeli Visâlî'nin Vesîletü'l-İrfân Adlı Kıyâfetnâmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1988.
- Yıldız, Sara Nur. "Şükruallah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/257-258. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Yusuf Has Hacib. *Kutadgu Bilig*. Çev. Reşit Rahmeti Arat. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1994.